

Перекладознавчі особливості лексем англійської мови

На сучасному етапі стрімкого розвитку людського суспільства та новітніх інформаційних технологій зростає роль міжкультурного перекладу. Ця проблема є досить актуальною, оскільки вона пов'язана з іншими глобальними проблемами, особливо проблемою міжкультурної комунікації.

Ідея специфічної ролі мови у мовній моделі світу випливає з учення В. Гумбольдта, яку розвинули О. Потебня, А.Л. Вайсгербер, Е. Сепір, Б. Ворф, Дж. Турі, Ю. Найда, П. Ньюмарк та інші перекладознавці й етнолінгвісти. Загальновизнаною є думка, що різні мови моделюють світ по-своєму, а етнічні мовні картини зараз жваво обговорюються та досліджуються.

За останні роки значно збільшилась кількість робіт, що свідчить про інтерес і прагнення лінгвістів до дослідження мовних явищ у широкому екстралінгвістичному контексті. Урахування системи екстралінгвістичних факторів є необхідною передумовою адекватності перекладу.

У даній статті поставлена мета проаналізувати екстралінгвістичні (культурологічний та соціологічний) підходи до формування мовної компетенції особистості та проблеми перекладу, зумовлені зовнішніми чинниками. Об'єктом дослідження є труднощі перекладу, насамперед, в англійській мові – головній мові міжнародного спілкування, які простежуються на межі досліджень лінгвістики, культурології та перекладознавства.

Переклад – це вид діяльності, який неминуче відбувається принаймі з двома мовами і двома культурами [1: 200]. Як передбачає це твердження Дж. Турі, перекладачі постійно стикаються з проблемою, як трактувати культурні аспекти, притаманні оригінальному тексту і як знайти найдосконалішу техніку, щоб успішно передати ці аспекти мовою перекладу. Ці проблеми, за Ю. Найдою, можуть бути різного обсягу, залежно від культурної і лінгвістичної розбіжності між двома (чи більше) мовами, з якими має справу перекладач. Культурні труднощі для перекладу можуть набирати різних форм, починаючи від лексичного значення і синтаксису до ідеологій і способів життя в даній культурі. Перекладачеві треба зважати на важливість певних культурних аспектів і встановити межу, до якої необхідно чи бажано перекладати їх цільовою мовою. Мета цільового тексту також накладає певні обмеження на переклад, як і майбутні читачі оригінального та перекладного текстів [1: 130].

Останнім часом етнопсихолінгвістичні дослідження обрали своїм об'єктом також переклад з однієї мови на іншу, поєднавши значну теоретичну спадщину нині актуальних галузей мовознавства: практики перекладу, теорії комунікації з психолінгвістичним аналізом. Тенденція до антропоцентризму сучасного мовознавства, перспективність комунікативно-прагматичних досліджень визначають необхідність етнопсихолінгвістичного аналізу перекладу як форми усної та писемної комунікації.

Поява нових концептів в мовознавстві часто зумовлена зовнішніми чинниками, зокрема, виникненням нових реалій у практиці міжнародних відносин, що вимагає нових засобів номінації. Розв'язання цієї проблеми можливе як за рахунок власних ресурсів мови, так і шляхом запозичень.

Сучасна мовна ситуація у світі характеризується суперництвом процесів мовної дивергенції та конвергенції. З одного боку, існує близько п'яти тисяч мов, якими користується людство на п'яти континентах. Точної кількості мов досі не встановлено, оскільки остаточно не визначено статус деяких автохтонних говірок в Азії, Африці та Океанії, і питання про те, чи є вони окремими мовами чи діалектами інших мов, залишається відкритим.

З іншого боку, спостерігаємо тенденцію до значного поширення п'яти-семи мов, які прагнуть увійти до клубу так званих світових мов. Йдеться, насамперед, про англійську, іспанську, французьку, арабську, португальську, російську. Ці мови є національно негомогеними, тобто розподіляють свої функції, обслуговуючи різні нації і різні культури. Першість у клубі світових мов тримає англійська. За різними оцінками нею розмовляють від 400 до 800 млн. людей, як тих, для кого ця мова є першою (рідною), так і тих, для кого вона стала другою мовою спілкування. Посідаючи друге місце за кількістю носіїв після китайської, англійська мова широко використовується різними спільнотами в Європі, Америці, Азії, Африці, Австралії для обмінів у галузі інформації, освіти, науки, бізнесу тощо. Вона стала першою мовою глобальної інформаційної мережі Інтернет.

Однак сучасний стан англійської мови засвідчує, що вона не є чимось однорідним і розпадається на ряд варіантів (британський, американський, канадський, австралійський тощо), у яких процеси дивергенції і конвергенції конкурують між собою [2: 210]. Історично виникнення варіантів англійської мови, так само як і іспанської, французької, португальської тощо, було зумовлено розпадом колоніальних імперій і відходом від мовних норм колишніх метрополій, що було пов'язано з усвідомленням своєї окремішності новоутвореними національними спільнотами. Втім, варіантність англійської та інших поліетнічних мов має свої межі і не зачіпає ядра граматичної системи та лексичного складу. Користуючись англійською мовою, люди, що спілкуються українською і російською мовами, можуть контактувати не тільки з американцями або англійцями, але і з представниками багатьох інших країн і континентів. Під впливом цих контактів, що збільшуються, відбувається взаємопроникнення культурних традицій і зміни на мовному рівні. Зокрема, в

українській/російській мовах з'явилася маса англіцизмів і нових термінів в області фінансів, комп'ютерних технологій, діяльності неурядових організацій, в інформаційних виданнях і в пресі.

Щоб виконати свою професійну місію, перекладач зобов'язаний бути не просто в курсі побуту, політики, філософії країн, але і добре знати реалії їх життя. Це, в першу чергу, відноситься до тих понять, що на Заході не існують і для яких в англійській мові немає готових еквівалентів. Для прикладу, порівняємо англійське слово *certificate* і українське *атестат*. Ці слова можна вважати еквівалентами, тому що вони включають поняття *документ про середню освіту*, але дані лексичні одиниці настільки розрізняються своїми фоновими знаннями, що виникає сумнів у правильності вживання їх у якості еквівалентних при перекладі з однієї мови на іншу. Якщо українське слово *атестат* означає документ про закінчення середнього навчального закладу і вручається на урочистому випускному вечорі по закінченню середньої школи, то англійське *certificate* являє собою *документ про здачу одного або декількох іспитів за курс середньої школи*. Існує навіть таке дієслово з відповідним значенням *to certificate*, що означає *to give a certificate to, as to one who has passed the exam* (вручати сертифікат тому, хто вже здав іспит).

Слова *програма* і *curriculum* розрізняються своїми фоновими знаннями, тому що на відміну від України, де навчальні програми є державними документами, у Великобританії вони не є єдиними, а тому складаються, регулюються і змінюються керівництвом окремих шкіл за їх власним розсудом.

Лексичний фон являє собою знання про соціальну дійсність, є важливою складовою комунікативної компетенції. Незнання його приводить до численних порушень мовної норми, узусу, а то і просто до побудови безглузвих для даної культури фраз. Так, наприклад, питання вчителя: *What did you have to do for homework?* (Що вам було задано на домашню роботу?) – здалося б дивним англійським школярам, вони могли б подумати, що вчитель і насправді з якихось причин забув, що він сам задавав.

Як доводять численні приклади, національно-культурний зміст лексики відіграє важливу роль у прикладному мовознавстві, а особливо в практиці викладання іноземної мови.

Таким чином, намагаючись розібратися в основних лексичних, граматичних і синтаксичних питаннях, що виникають при переході з однієї культури в іншу, було виявлено, що основними проблемами галузевого перекладу є:

- міжкультурна комунікація;
- культурна та лінгвістична розбіжність між двома чи більше мовами;
- поява нових концептів, зумовлена зовнішніми чинниками, зокрема міжнародними відносинами;
- багатомовність, запозичення з інших мов.

Труднощі перекладу простежуються на межі досліджень лінгвістики, культурології (мультікультурології, кроскультурології, перекладознавства (транслатології) та інших наук. У цьому і полягає новизна й актуальність питання.

Література

1. Чередниченко О.І. Мови і переклад у сучасному світі // Мовні і концептуальні картини світу. Спец. вип. – К., 2001. 2. Див. Крицберг Р.Я. Дивергенция и конвергенция региональных вариантов современного английского языка. – К., 2000. 3. Див. Calvet L.–J. Le versant linguistique de la mondialisation // Dialogues et cultures, № 45. – 2001.